

Anyanyelvi kompetenciafejlesztő munkafüzetek 17–33.

Budapest: Tinta Könyvkiadó 2019–2022

Az *Anyanyelvi kompetenciafejlesztő munkafüzetek* első 16 darabjáról a Modern Nyelvoktatás 2019. évi 2. számában jelent meg recenzióm. Az említett recenzió megírása óta eltelt időszak során, azaz 2019 nyara és 2022 ősze között a füzetek száma megduplázódott, sőt 2023-tól már a 34., a 35., valamint a 36. füzetet is forgathatják az érdeklődők. De kik is ők?

Az érdeklődők – az adott kiadvány témájától függően – lehetnek az általános, avagy a középiskolák tanulói, de akár főiskolások és egyetemisták is. Ahogy lehetnek, és kell is legyenek tanáraik is, hiszen a fiatalabbak leginkább magyartanáraik (esetleg szüleik) irányításával – az idősebbek természetesen önállóan – dolgozhatják fel a gyakorlatokat. A felhasználói korosztályról a korábbiakhoz hasonlóan most is a füzetek címe, esetleg alcíme tájékoztat, és szintén az alcím utal több esetben is a két szinten való felhasználás lehetőségére: „közép- és felsőfokú gyakorlatok”.

Most a sorozatnak a 17.-től a 33. számig terjedő füzeit tekintem át. Egyenként való részletes bemutatásukra ezúttal sem kerülhet sor, hiszen összesen tizenhét munkafüzetről van szó, ám nem is egy tanulságos és a kíváncsiságot felkeltő feladatra, esetleges problémára ez alkalommal is igyekszem a figyelmet ráirányítani. A bemutatandó füzetek közül a stilisztikához és a nyelvműveléshez egy-egy – a 25. és a 28. számú füzet –, a szövegalkotáshoz és szövegtanhoz három – a 17., a 19. és a 29. számúak –, míg a következő témakörökhöz egyenként négy-négy füzet kapcsolódik. Így a helyesíráshoz a 27., a 30., a 31. és a 32., a mondатеlemzéshez és mondatszörendhez a 22., a 23., a 24. és a 26., végül a szókinccs, a szófajtan és a szóalakitan problémáihoz a 18., a 20., a 21. és a 33. számot viselők tartoznak.

A füzetek ez esetben sem annyira egy-egy tankönyvi fejezetet dolgoznak fel, hanem sokkal inkább valamely speciális témakör áttekintését teszik lehetővé, nem kis mértékben egészítve ki a napjainkban az általános, illetve a középiskolákban használt anyanyelvi tankönyvek kínálta feladatokat. Néhány esetben pedig a tankönyvekben csak az említés szintjén megjelenő témakörökhöz is nyújtanak gyakorló anyagot. Előfordul ugyanis, hogy egy-egy terület – *fontossága ellenére* – legfeljebb érintőlegesen szerepel a tananyagban. Ezt tapasztaljuk pl. a mondatok szórendi kérdései kapcsán.

A füzetek külső formájáról, egységes felépítéséről már volt szó az első alkalommal, a korábban tapasztalt jellemzők valamennyi darabra vonatkozóan máig érvényesek. A formát illetően mindegyik munkafüzetre a nagyon szép, esztétikus megjelenés a jellemző, ami a sorozatszerkesztő Kiss Gábort és munkatársait egyaránt dicséri.

Ami a füzetek belső felosztását illeti, abban sem történt változás, a feladatok száma valamennyi füzetre jellemzően most is nagyjából 40 és 80 között mozog, gyakoriak az összetett feladatok. Amit az újabb füzetek kapcsán kiemelnék: a *Megoldás-rész* információkban való gazdagsága. Vagyis nem csupán a pusztá válasz, hanem sokszor részletesebb indoklás is szerepel a megoldásokat bemutató sorokban, valamint olykor akár a továbblépést segítő plusz információkat is tartalmaznak. Ilyenek főleg a mondattanhoz kapcsolódó közép- és felsőfokú feladatok füzetekben, valamint a szórendi és a stilisztikai munkafüzetben érhetőek tetten. A szórendi munkafüzet igen sok utalása lapalji jegyzetben jelenik meg. Egyes feladatok nehézsége miatt is szükség van erre.

Jó néhány munkafüzetben a *bevezetés* részeként kapunk a tananyagban nem szereplő információkat a témaköréről. Ezzel találko-

zunk többek között a magyar igekötőkről szóló füzet elején. A három szerzőt is – ők H. Tóth István, Katri-Ann Malina és Róth Judit – felvonultató *Munkafüzet az igekötők tanulásához* (32.) rövid bevezető tanulmánya ilyen értelemben hiánypótlónak is mondható. A munkafüzet érdekessége még, hogy az utolsó rész feladatainak szövegei között itt egy nyelvészeti vonatkozású írás is rejtőzik, amelyik Reguly Antalról szól (37. oldal).

A szakirodalom legfontosabb vonatkozó darabjaira szintén a legtöbbször már a szerzői bevezetésben utalás történik, hiszen a diákok számára a feladatok eredményes megoldásához nem is egyszer nélkülözhetetlen például a megfelelő szótárakhoz való fordulás, sőt azok rendszeres használata. Van szerző, aki a szélesebb körű IKT (= Információs és Kommunikációs Technológiák) eszközhasználatát tekinti követendőnek. Több munkafüzet is van, ahol a megfjtéshez eljuttató szótárakra lábjegyzet utal. Egy- és kétnyelvű szótárak egyaránt elő kell, hogy kerüljenek a feladatok megoldása során.

Az anyanyelvi kompetenciafejlesztésről szóló füzeteket a *Modern Nyelvoktatás* című folyóiratban bemutatni nemcsak azért hasznos, mert az idegen nyelvek sikeres elsajátításának az anyanyelv elmélyült ismerete az egyik záloga (s ilyen értelemben az anyanyelvi és az idegen nyelvi kompetencia egymást erősítik), hanem azért is, mert ezeket a gyakorlatokat megismerve arra is lehetősége adódhat az idegen nyelv tanárának, hogy még tudatosabban építsen tanítványai anyanyelvi ismereteire. Valamint, hogy ötleteket kapjon az általa tanított idegen nyelv szókincsének és grammatikájának minél változatosabb feldolgozásához. (Több „másolható” ötletet is felsoroltam 2019-es cikkem végén, például a szövegértéssel és a szókincsfejlesztéssel összefüggésben.)

A folytatódó sorozat darabjai közül az idegen nyelvek bevonására jó például szolgál Gonda Zsuzsa *Rokon értelmű szavak munkafüzetének* (33.) nem is egy feladata, ahogyan a már említett, az igekötőket tárgyaló füzet

is. Ezeknél a szerzők a gyakorlatok elkezdése előtt már utalnak többek között a szótárhasználat elkerülhetetlen voltára. „...A sokrétű szótárhasználat nemcsak a szókincsét, a nyelvhasználatot és a helyesírást, hanem a stílust is fejleszti, finomítja” – olvassuk az igekötők munkafüzetének bevezetőjében (5. oldal). „A magyarban, ahogy más nyelvekben is tapasztalhatjuk – írják a már felsorolt szerzők – rendkívül változatos, bőséges az igekötő-állomány.” A különböző nyelvek hasonló funkcióban álló igekötőiből (ld. az 5. és a 6. oldal felsorolását) a gyakorlatok során az osztály által tanult nyelvek szerint példák bemutatását lehet kérni a tanulóktól.

Ami még az idegen nyelveket illeti, valamennyi füzet közül a magyar szókincs alaposabb megismerését segítőben – Vigh-Szabó Melinda a *Szavak eredete munkafüzetében* (18.), annak is elsősorban a *Jövevények*, illetve *Nyelvi csecsebecsék* fejezeteiben – bukkan fel a tanított idegen nyelvek szókincsének számos képviselője, rögtön jól vizsgálható szóanyagot is nyújtva a diákoknak. Idegen nyelvi szókincsét beépítő gyakorlatokra lelünk a *Legyünk mi is nyelvújítók!* fejezetben is, pl. az 54., majd az 56.–59. gyakorlatokban; az 56. gyakorlat során pl. olyan német szavaknak, mint az *Eindruck*, *Milchstraße*, *Muttersprache* stb. magyar tükörfordítására kérdez rá a szerző. Az 59. gyakorlat a) és b) részében pedig – mivel diákjainkat is állandóan ”bombázzák” a reklámok – miért is ne lehetne ezeket is felhasználni magyar és idegen nyelvi szövegek összevetésére. A diákok itt egy, számukra talán még tanáraiknál is ismerősebb területen mozoghatnak, és tehetik a reklámok egyes fordulatait nyelvtudásuk vállalt és aktív részévé. Ez a munkafüzet javasolja *Előszavában* az IKT eszközök használatát és biztatja igen sokszor a szótárakban, illetve a neten való keresgélésre, utánanézésre a feladattal találkozó diákokat.

A *Szórendi munkafüzet* (26.) szerkesztője, Kugler Nóra, aki nem kevesebb, mint 16 társszerző munkáját fogta egybe, egészen konkrét utalást tesz az idegen nyelvek

eredményes tanulására vonatkozóan. Az Előszóban olvassuk: „...A szórend alapvető fontosságú a jelentés létrehozásában. Mindannyian látjuk ezt például az idegen nyelvek tanulásakor, és tapasztaljuk akkor, ha olyan személlyel beszélünk, aki épp a magyar idegen nyelvként szeretné elsajátítani” (4. oldal). Van az idegen nyelvi (angol) és a magyar szórendet szembeállító feladat is (37. oldal), valamint számos olyan, melynek célja ugyan a magyar szórend tudatos használatának gyakoroltatása, de hatása tovább is érhet a tanult idegen nyelv irányába. Ez a munkafüzet, amely mint nyelvészeti háttérre a legújabb magyar mondatelemzési felfogásra utal (ld. az Osiris Kiadó által 2017-ben megjelentetett *Nyelvtanban* olvasható mondattani fejezet) egyaránt hozzájárulhat a magyar mondat „titkainak” jobb megismeréséhez és a mainál sikeresebb nyelvtanuláshoz.

Változatos angol, német, francia stb. nyelvi feladatsorok megalkotására „ihletet meríteni” azonban a többi füzetből, így például a szövegalkotási munkafüzetek gyakorlatainak egész sorából is jócskán lehet.

A sorozat szövegalkotási munkafüzeeteinek száma most a legkisebbek (2–3. évfolyam, 4–5. évfolyam) és az érettségire készülők számára írott darabokkal is bővült. Közülük kettőnek (*Szövegalkotás és szövegértés a szavak játékaival*, *Szövegalkotásai és szövegértési munkafüzet*) H. Tóth István a szerzője, a harmadik, kifejezetten a középszintű érettségi vizsgára való felkészítésre szánt gyakorló füzetet pedig Parapatics Andrea írta (17., 29., 19.). Ezekről a füzetekről kissé részletesebben is szeretnék szólni. A szöveggel való foglalkozás és a szövegalkotás a teljes anyanyelvi tananyagot áthatja; a szövegértési és -alkotási kompetenciák pedig az érettségi követelmények között közép- és emelt szinten egyaránt az első három helyen szerepelnek (1. szövegértés; 2. írásbeli szövegalkotás, 3. szóbeli szövegalkotás, beszéd), de a tankönyvek helyszűke miatt nem tudnak megfelelő gyakorló szövegekről gondoskodni; a munkafüzetek ebben nagy segítséget nyújtanak.

Nem véletlenül választotta H. Tóth István a szövegtani területnek a 2. és a 3. évfolyam számára a „szavak játékaival” történő bemutatását, gyakoroltatását, hiszen ebben az életkorban a játékosságnak nagy jelentősége van. És hogy ezt a célt elérje, abban nem is egyszer legnagyobb huszadik századi költőink (Szabó Lőrinc, Nagy László, Nemes Nagy Ágnes, Kányádi Sándor és mások) versei siettek a segítségére. Mesék és mondák szerepelnek a folytatásban is, a 4. és 5. évfolyam szövegalkotási munkafüzetében, ugyanítt a szövegekkel kapcsolatban gyakran jelenik meg az *Igaz? Hamis?* játékos feladatsor, vagy különféle táblázatok kitöltése, mint például a 28. oldal 4. feladatában. Megkezdődik a bevezetés a szótárhasználatba, hiszen, amint füzetének a kisdíjakokat megszólító bevezetésében írja: „A szótárfajták nélkülözhetetlen barátaink a világban való tájékozódásunkhoz”. A szövegalkotás „titkainak” megismertetése, talán mondhatjuk azt is, hogy megszerettetése és a szövegértés vágya – sokszor a szótárak nyújtotta információk révén – kiskisoklás korban kell, hogy kialakuljon.

Az önálló, ún. gyakorlati szövegek megalkotásának követelményét (különböző kérvények, panaszos vagy motivációs levelek, köszöntők, búcsúztatók stb. írásának képében) pedig már nem is annyira az iskola, hanem maga az Élet támasztja az érettségien lassan túljutó diák elé. Parapatics Andrea füzete így mintegy lezárja a szövegalkotási munkafüzetek sorát. A gyakorlatoknak valóban életközeli volta, élményalapúsága, többször a kutató munkát is megkívánó jellege, továbbá színvonala egyaránt hozzájárulhatott, hogy a füzet a Tinta Könyvkiadó Arany Penna díját nyerte el. A saját és a családtagok, rokonok újabb típusú és hagyományos életrajzának a megírása mellett élményt jelenthet például József Attila Curriculum Vitae-jének elolvasása a hozzá kapcsolt feladattal: „Készítsd el a költő amerikai típusú, vázlatos önéletrajzát a fentiek alapján!” (22. oldal).

Az eddig bemutatott hét munkafüzet részben egy-egy speciális, a többitől kissé külön álló terület képviselője, az utóbbi három eset-

ben viszont a füzetek témája szorosabban is összefüggött (szövegek értése, szerkesztése). Összekapcsolódnak – a korábbiakhoz hasonlóan – a *helyesírást előtérbe helyező* darabok, pl. az általános iskola harmadik és negyedik évfolyama számára írott gyakorló füzetek (*Helyesírási munkafüzet a 3. évfolyam számára*, *Helyesírási munkafüzet a 4. évfolyam számára*, valamint – évfolyamhoz nem kötötten – a *J vagy LY* című munkafüzet formájában; ezek mindegyikének Cs. Nagy Lajos a szerzője (27., 30., 31.). A helyesírás gyakoroltatása mellett a szókincsfejlesztést is feladatának tekinti a szerző, a képpel illusztrált feladatok minden esetben ezt is szolgálják. A recenzió elején szereplő felsorolásban magam a helyesíráshoz kapcsolódó füzetek közé soroltam az igekötőket tárgyaló 32. füzetet is, hiszen a velük kapcsolatos tudnivalók fontos része érinti egybe-, illetve különírásuk kérdéskörét. A munkafüzet második fejezetének mind a tíz feladata helyesírásukra vonatkozik és hangsúlyosan utalnak erre már a tanulókhoz szóló bevezetés sorai is.

Fontos, hogy időnként felelevenítsük régi magyar szavainkat, hiszen nemcsak a diák, de a felnőtt magyar emberek többsége sem lehet ma már biztos abban, hogy mi a *topoly*, a *sávoly* és az *omboly* szavak jelentése (ld. az 1. r) gyakorlatot), hogy a *kopolyáról*, *csereklyéről* vagy a *gurgolyáról* ne is beszéljünk (ld. a 3. l) gyakorlatot). Ezek a régi szavak kvízzjátékok elemeiként szerepelnek, a *J vagy LY?* címet viselő kötetben. A megoldások sorra: *jegenye*, *kockamintás kötés*, *láp*, illetve *hínár*, valamint áradás vájta gödör, rözse és *ernyős virágzatú növény*. (A megfejtéshez Eöry Vilma Értelmező szótár+ című munkája segíthet hozzá.)

A j-vel, illetve ly-nal történő írás kérdésében legalább ilyen fontos a szabályba foglalható esetek tudatosítása is, amelyekre pl. a tartalomjegyzékben félkövér szedés hívja fel a figyelmet.

Cs. Nagy Lajos további füzetei a nyelvi szintek rendszeréhez igazodva a *Szóalaktani elemzések*, a *Szófajtani és szó szerkezeti elemzések*, végül pedig a *Mondattani elemzések*

címet viselik (20., 21., 22.). A szó szerkezeti ágrajzok, majd pedig a mondatok szerkezeti ábrái nagy hangsúlyt kapnak az alsóbb szinteken is, de az egyre bonyolultabb mondatábrázolások végig jelen vannak a közép- és felsőfokú feladatok körében is. A *Mondatelemzési feladatok 1.*, *Mondatelemzési feladatok 2.*, (23., 24.) Gaál Edit munkái. A szerző harmadik füzetében a sorozatban a *Nyelvművelő munkafüzet 1.* című kiadvány (28.), negyedikként pedig *Stilisztikai munkafüzet* szerepel a sorozatban, ezt a két utóbbit mutatjuk itt be röviden (25.).

A *Nyelvművelő munkafüzetben* számos problémára utal a szerző, fontos a vonzatok és az egyeztetés problémája, de gyakorlatsor mutatja be a hasonló alakú szavak, a szórend, a szóláskeveredés stb. témakörét is. Ezek részben friss gyakorlatok, sok magyarázattal. A legtöbbször a hibák kijavítása a feladat, máskor a helyes alak kiválasztása, és számos esetben egy-egy szabály felidézése, megtalálása. *Ezt a füzetet például az egyetemeken fordítással foglalkozó hallgatók kezébe kellene adni. Annál is inkább, mert a szerző a hibás alakoknál ugyan sehol nem nevezi meg azok íróját, de, mint fogalmaz: „versek és műfordítások részletei is bekerültek a példák közé”.* Vagyis a fordítások esetén becsúszó hibák is megjelennek a helytelen megoldások között. Mivel a cím egyértelműen arra utal, hogy a munkafüzet folytatása várható, reméljük, mielőbb kézbe vehetjük, s az elsőhöz hasonlóan jó szívvel ajánlhatjuk majd fordítással foglalkozó hallgatóinknak.

A stilisztikai gyakorlatok sorát igencsak elgondolkodtatónak, gondolatébresztőnek, nem is egyszer önálló kutatást igénylőnek és magas követelményeket állítóknak (egyetlen szóval jellemezve: színvonalasnak) lehet nevezni. Először a szóképeket és az alakzatokat emelném ki, amelyek zömmel a költői és írói nyelvhez kapcsolódnak, és feltétlenül pozitívumuknak érzem, hogy igen sokszor kortárs alkotókat helyez úgymond reflektorfénybe. A stilisztikai eszközökre vonatkozó közölt ismeretek sokoldalúak és korszerűek.

A metafora mellett például kellő hangsúlyt kapnak az egyébként eléggé mostohán kezelt metonímiák is, de az alakzatok bemutatása sem egyszerű felsorolásként valósul meg, hanem a vizsgált költői eszköz típusainak a felsorolásával indul, ld. a 23. feladatot. Érdekesnek látom a gúny fokozataira rákérdező 30. feladatot is, hiszen egyrészt kutatómunkát, másrészt önálló gondolkodást igényel a szakirodalom alapján megfogalmazni a különbséget a nyílt gúny, az irónia és a szarkazmus jellemzői között, majd pedig eszközeit az idézetekben helyesen felismerni.

A korábbi munkafüzetek kapcsán már említett szerzők mellett (Cs. Nagy Lajos, Gaál Edit, H. Tóth István, Parapatics Andrea) egy egész sor új névvel is találkoztunk. Most is van közöttük a felsőoktatásban régóta dolgozó szakember, de még több a fiatal kutató, akik azonban az idősebb generáció tagjaihoz hasonlóan szívügyüknek tekintik a gyakran elvont nyelvészeti munkának az iskolai gyakorlat (s távlatilag az Élet) számára való hasznosulását. A szórendi munkafüzet 16 társszerzőjét itt nem sorolom fel, de mint újabb szerzőknek, Vigh-Szabó Melindának és Gonda Zsuzsának, valamint a H. Tóth Istvánnal együttműködő Katri-Ann Malinnának és Róth Juditnak a nevét feltétlenül kiemelném; munkafüzetek – ahogy már esett is szó róla – mindenképpen megérdemlik a kollégák figyelmét.

A két részletben bemutatott 33 füzet – mint már az első sorokban utaltunk is rá – egyáltalán nem jelenti a Tinta Kiadó e sikeres vállalkozásának a teljességét. Hasonlóan színvonalas munkafüzetek megjelenése pedig – további szűkebb vagy szélesebb nyelvészeti területek gyakoroltatása érdekében – ezután is igen fontos lenne. Az iskolai gyakorlatban való felhasználásukat valamennyi kollégámnak ajánlom, és ahogyan írtam is, az anyanyelvet oktató tanárok mellett az idegen nyelveket tanító tanárok számára is rendkívül hasznosnak tartom őket.

Bodnár Ildikó

Irodalmi túra Szlovéniában és Horvátországban

Manuela Drevenšek et al.

Magyar irodalmi emlékhelyek az Alpoktól az Adriáig

Mađarski književni spomenici od Alpa do Jadrana

Mađarski literarni spomeniki od Alp do Jadrana

Lisztov inštitut – Mađarski kulturni center Ljubljana,

Institut Liszt – Mađarski kulturni centar Zagreb:

Ljubljana – Zagreb, 2023, p. 104

ISBN 978-961-96144-1-9

A magyar nyelv oktatása világszerte nagy kihívások elé állítja oktatóit. Az oktatásnak rendszerint nemcsak a nyelv elsajátítása a célja, hanem a magyar kultúra bemutatása is. Erre több lehetőség is kínálkozik. Az oktatók a magyar nyelvtan és irodalom mellett gyakran film-, zene-, képző-, sőt építőművészeti ismereteket is bevonnak a magyar kultúra megismertetésének szolgálatába. Ugyancsak ilyen céllal, gyakran párhuzamot, közös vonásokat keresnek az egyes országok kultúrája és a magyar kultúra között. Az alábbi kiadvány is hasonló szándékkal készült, a róla írt recenzió pedig az ismeretek közvetítésén túl ötletet szolgáltat a nyelvoktatással foglalkozó kollégáknak is.

A háromnyelvű (magyar, horvát és szlovén) kiadvány alap gondolata Kruzslicz Tamástól, a Ljubljana-i Egyetem magyar anyanyelvi lektorától származik, és miután Kiss Gabriella, a Zágrábi Egyetem magyar nyelvi lektora egyetértett az elképzeléssel, hogy azt közösen valósítsák meg, mindkét egyetem magyarul tanuló hallgatóit (Aleksa Martinović, Manuela Drevenšek, Mihaela Modic, Veronika Lisjak, Tina Raj, Fran Starčević, Jelena Skomrak, Martina Poznić, Vito Radiković) is bevonták a kiadványt előkészítő munkába. Boris Dundović, a zágrábi Hungarológiai Tanszék külső munkatársa mint műépítész-szakértő és grafikai szerkesztő csatlakozott a csapathoz. Az elsődleges cél egy